

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО ЗМІНИ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

канд. екон. наук Л.М. Титаренко

*Полтавський національний технічний університет
ім. Юрія Кондратюка*

Початок ХХІ століття знаменується фундаментальними соціально-економічними трансформаціями національної та світової економіки, породжує якісно нові проблеми, для розв'язання яких необхідні нові теоретичні підходи.

Перехід до постіндустріального, інформаційного технологічного способу виробництва докорінно змінює матеріальні основи суспільного виробництва та їхню суспільну форму. Розвиток підприємця нового типу, який здійснює різноманітні економічні, організаційні, торгово-фінансові операції, що передбачають і стимулюють до збагачення знань, розширення кругозору, оволодіння мистецтвом ділових відносин. Ця форма змінює також саму людину. Людський капітал як економічна категорія знаменує собою новий етап у розвитку людини і його праці, коли в одній особі поєднуються і власник знань як основної виробничої ресурсу, та власник умінь їх використовувати в процесі виробництва

Водночас в новій економіці з'являються поняття, які не мають матеріального змісту. Саме тому нове суспільство називають не тільки постіндустріальним, але і постекономічним. В новому суспільстві панує сфера послуг, тобто нематеріальне виробництво, послуги стають головним показником його розвитку. Основними факторами виробництва в новій економіці стають інформація і знання, які на відміну від традиційних факторів необмежені, а в процесі споживання не лише не зношуються і не зникають, а ще більше поширюються. У ХХІ ст. будуть розвиватися ті країни, які забезпечать розвиток науки, освіти, інформації, нових технологій.

Так, аналітика вважають, що одна із причин неефективності впроваджуваної моделі розвитку економіки в Україні, обумовлена утвердженням мальтузіанської теорії як основи економічної політики держави, а не шumpeterіанської, що базується на інноваціях. Такий шлях розвитку призначений для перетворення «нових ринкових економік» на постійних постачальників дешевої сировини, без якої не може існувати «цивілізований капіталізм» [1, с. 4]. В результаті останні отримують зростаючу віддачу, зниження вартості виробництва від прогресивних технологій, а експортери сировини втрачають національний виробничий сектор [2].

Тому для забезпечення динамічного розвитку інноваційної моделі національної економіки України необхідна «дорожня карта» на основі но-

вих теоретичних підходів, що стануть основою економічної політики. Нині необхідно вести мову не про доцільність чи можливість створення системи підтримки галузевих технологічних змін, а про концептуальні основи, критерії, інструменти й механізми економічної політики, яка в рамках нинішніх фінансових, структурних та інституційних обмежень була б спроможною забезпечити зростання інвестицій у технологічні зміни та належну мотивацію інноваційного підприємництва. Інноваційна складова розвитку повинна бути в центрі уваги фахового наукового аналізу, а не формальним гаслом, яке відірване від перебігу реального економічного життя країни.

Сучасний стан розвитку економічної науки, характеризується складною внутрішньою структурою, наявністю в економічній теорії різних взаємопроникних і альтернативних концепцій, шкіл, та напрямів. Економічна теорія це певна субординована багатопарадигмальна сукупність, яка має інтегративні властивості та розвивається за певними закономірностями і тенденціями. Науковці вважають, що економічна теорія не «замахується» на інші дисципліни, а процес розвитку економічних, соціальних і духовних якостей людини розширює предмет економічної теорії, змінює її парадигму.

Відомий економіст М. Блауг в роботі «Методологія економічної науки, або Як економісти пояснюють» зауважує про дисбаланс між теорією і емпірикою, схильність економістів-теоретиків ізолюватися у своїх абстрактних моделях. Учений висуває гіпотезу, що теоретики і емпірики втрачають зв'язок між собою. Економічна наука перетворилася в інтелектуальну гру заради самої гри. Тому необхідно забезпечити перехід економічної теорії на якісну нову інформаційну парадигму, еволюційну парадигму [3].

Така об'єктивна зумовленість і змагальність економічних ідей підвищує якість економічної освіти, забезпечує майбутнім фахівцям адекватніше уявлення про реальну вітчизняну та світову економіку, глобалізаційні процеси. Але потрібно пам'ятати, що у сфері наукових досліджень економічна теорія зберігає свободу розвитку, і ефективність науки зростає, якщо її досягнення реалізуються у сфері освіти. На жаль, в освіті відбуваються процеси, що зменшують роль економічної теорії, тому вона не здатна забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців. Вони не знають наукових основ економічної політики та механізмів її здійснення, шляхів і методів створення нової ефективної економіки, отже, не можуть доцільно спрямовувати свою діяльність на виробництві.

Вітчизняні і зарубіжні науковці аналізують основні теоретико-методологічні та світоглядні підходи, в межах яких виникають і розвиваються різні економічні теорії, школи та напрями економічної науки, розкривають причини та наслідки об'єктивної неминучості багатоманітності та багатопарадигмальності економічної теорії. Це дає можливість надати правильну оцінку економічним явищам і процесам, що тісно пов'язані з су-

часним розвитком економічної науки. Наразі сучасна економічна теорія не «відкидає» нічого з того, що внесли в неї визначні економісти кінця минулого століття, не протиставляє себе їх ідеям, а скоріше продовжує, розвиває і доповнює попередні дослідження.

Реальний процес розвитку економічної науки має свою специфіку і, на думку аналітиків, ніколи не був раціональним процесом. Відмова від фальсифікованих теорій настає лише в разі створення нової більш досконалої теорії. Висунення гіпотез і просування їх – це один із методів наукового прогресу. Розвиток науки супроводжується не тільки спростуванням помилкових гіпотез, а й доведенням найбільш ймовірних і тим самим ліквідацією їхнього гіпотетичного характеру, доповненням новим змістом економічної науки.

Так теоретики ХХ століття зосереджували увагу переважно на економічних проблемах суспільства організованого в держави–нації, з певними моделями національної економіки й громадського устрою. В ХХІ столітті, в умовах стрімкої глобалізації вчені досліджують економічні проблеми з позиції глобального підходу, у єдності та взаємодії з іншими сферами суспільного життя та за еволюційним виміром «минуле–сучасне–майбутнє». Стосовно економіки України, експерти-теоретики акцентують увагу на вирішенні проблеми структурних ефективних зрушень, розбудови інфраструктури та реіндустріалізації. В центрі уваги фахового наукового аналізу повинна бути інноваційна складова розвитку національної економіки.

Особливої актуальності набувають теоретичні дослідження, що присвячені економіці знань. У цьому напрямі існують різноманітні підходи до трактування поняття сучасної економіки. Так, В. Геець визначає, що провідну роль наразі відіграє оцінка місця промислової та інноваційної діяльності в глобальних технологічних ланцюгах, орієнтованих на створення додаткової вартості. Першочергове значення має оцінка ключової ролі науково-дослідницьких розробок, які дозволяють визначити початок глобальних ланцюжків створення вартості [4, с. 15]. Тобто основною базою розвитку суспільства відтворення інноваційних процесів.

Суттєвого значення в сучасній теорії набуває дослідження загального і особливого в економіці країни з урахуванням неекономічних чинників та напрямів інтеграції у світове господарство для обґрунтування пріоритетів і заходів економічної політики держави, спрямованих на економічний розвиток країни та підвищення якості життя населення. У кожній з нових концепцій розглядається також взаємодія різних тенденцій в умовах сучасної НТР, які приводять до трансформації суспільства. За таких умов вивчаються актуальні аспекти реальності: зростання значення і частки сфери послуг, ролі комп'ютеризованих знань, інформації як особливого

ключового фактора виробництва, збільшення реальних доходів значної частини населення, підвищення якості життя людини.

Визначення місця, значення і перспектив розвитку різних концепцій в сучасній економічній теорії відносно моделей сучасної економіки неоднозначні. Так серед учених теоретиків існують методологічні розбіжності щодо аналізу, та «наповнення» змішаної економіки, тобто які саме відносини чи форми економічного життя дають підстави для такого визначення. Дослідники і прихильники теорій змішаної економіки відзначають, що державне регулювання в соціально-економічній сфері має захистити населення від бідності, підвищити його добробут і компенсувати витрати, на які чимала частка населення вимушена йти в інтересах суспільства. Отже, система змішаної економіки відображається не як еклектичне поєднання різних економічних систем, а як об'єктивно зумовлений та історично закономірний етап еволюції ринкових відносин у напрямі соціалізованої глобалізації суспільства.

Доречно зазначити також, що економічна теорія як система наукових поглядів на спосіб розвитку та функціонування економіки, подана в формі певної логічної конструкції, становить основу економічної політики конкретної держави. Водночас сучасна економічна теорія використовує досягнення інших наук, в тому числі і соціально-політичних, визначає загальні закони та закономірності розвитку, які стають початковою методологічною посилкою досліджень в інших науках. Тобто вона формує методологічну основу не тільки для власного подальшого розвитку, а й для розвитку інших економічних наук, розробляє загальні методологічні принципи для обґрунтування практичних рішень та вдосконалення економічної реальності.

Враховуючи складність розвитку глобалізаційних процесів сучасна економічна теорія в більшій мірі використовує синергетичний підхід в дослідження економічних явищ. Теоретики акцентують увагу на процесах нестійкої рівноваги та нестабільності розвитку економічних систем. Визначають складність та не лінійність соціально-економічної еволюції, а також припускають спонтанність змін в економіці та виникнення кризових явищ викликаних множинністю і різною якістю внутрішніх і зовнішніх факторів.

Економічна теорія, будучи величезним надбанням цивілізації, має в собі такі теоретико-методологічні підходи, які становлять не лише істотні досягнення сучасності, а й мають теоретичне і практичне значення для майбутнього, постіндустріального суспільства

Економічне життя суспільства складне і сповнене протиріч, воно являє собою багатогранну і багаторівневу структуру, яку може пізнати лише відповідна система економічних наук. Тому сучасна економічна теорія повинна прагнути зрозуміти процеси змін в економіці, виявити рушійні

сили і фактори розвитку, проаналізувати основні тенденції та перспективи суспільної еволюції, стати основою проведення ефективної економічної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єщенко П.С. До інновацій та стратегічних пріоритетів шляхом об'єднання «невидимої» та «видимої» руки / П.С. Єщенко // Економіка України. – 2016. – № 5. – С. 3-16.
2. Reinert E.S. Increasing Poverty in a Globalised World: Marshall Plans and Morgenthau Plans as Mechanisms of Polarisation of World Income [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.networkideas.org/featart/aug2003/Inc_Pov_Globalised_World.pdf.
3. Блауг М. Методологія економічної науки, або Як економісти пояснюють [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/blaug2/02.php
4. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промислово-му розвитку України / В.М.Геєць //Економіка України. – 2014. – № 12. – С.4–19.

КЛАССИФИКАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ МОДЕЛЕЙ ЭКОНОМИКИ ПО СОЦИАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ И БЕЛОРУССКАЯ МОДЕЛЬ

канд. экон. наук В.А. Янчук

Витебский государственный университет им. П.М. Машерова

Социально-экономическая активность общества, прежде всего, определяется степенью социальной ориентации экономики. По этому признаку на современном этапе развития мирового сообщества, на наш взгляд, можно выделить три базовые модели национальной экономики: либеральную капиталистическую, социализированную капиталистическую (социальное рыночное хозяйство) и социалистически ориентированную.

Системообразующими социальными индикаторами, составляющими социально-экономическую матрицу базовых национальных моделей, являются: господствующая собственность на основные ресурсы общества; доминирующий социально-экономический субъект; характер отношений между экономическими субъектами; социальная и экономическая роль государства.

Модель либеральной капиталистической экономики предполагает ориентацию государства, в первую очередь, на капиталистов-предпринимателей. Для них правительство создает условия наибольшего благоприятствования и предоставляет им максимально возможную экономическую свободу. В такой модели между экономическими субъектами господствуют и стимулируются отношения конкуренции, экономическая и социальная роль государства является минимальной, в производстве ВВП доминирует частнокапиталистический сектор экономики, невысока ставка подоходного налога. Распределение результатов производства осуществ-